

nesmie brániť vojenskou silou, nemá zbraň, nemá štíty, nemá postavené zákopy... Je taká, aká má byť, má väčšie tromfy ako celá zemeguľa v globále. Má to, čo chýba napr. vojakovi, plavcovi, skokanovi a pod., lebo vojak má, musí mať zbraň k fyzickej likvidácii (inak by nebol vojakom); plavec musí mať vytrvalosť, skokan k svojim výkonom potrebuje dobré lyže, ale všetci majú spoločné jedno: - tréning - aj kresťania, aj vojak, aj plavec.

Tromfami kresťanov sú sväté texty Biblie, učenia svätých..., ale najväčšou zbraňou každého kresťana je svätý kríž, ktorý je symbolom moci nebeskej (Božskej), symbol pokory..., proti nemu nemá žiaden zo satanových posluhovačov šancu.

Pomoc pri realizácii koncepcií Cirkvi pre pomoc v iných krajinách sa musí hľadať v rôznych organizáciách, s ktorými tvorí spoločenstvo pomáhajúce druhým. Cirkev alebo ekleziálne spoločenstvo nikdy nie je a nemôže byť zisková organizácia, to znamená, že sa nepodieľa na trhu ekonomickej aktivity (aj keď to úplne nemôžeme vylúčiť).

Cirkev je ako substancia, ktorá nepodlieha analýze úplnej, nikdy nedosiahne poznanie Božskej podstaty (úsie), ale nezabúdajme, že Cirkev je Bohoľudská synergia, lebo pre porovnanie iba svetské môže podliehať analýze ľudského mozgu do krajností!

V tejto súvislosti nemôžem zabudnúť na idey skvelého patrológa profesora Štefana Pružinského, s ktorým sme pri debatách o pilieroch Pravoslávia, otcoch a učiteľoch orthopraxie, Cirkvi raného stredoveku došli k mnohým výsledkom. Veľakrát mi opakoval dôvod veľkosti kresťanského učiteľa v meta-dimenziálnom kontexte slovami: „Patristický odkaz žije v ľuďoch milujúcich pravdu, preto ju neochvejne hlásajme, a ten, kto ju počúva, nech s ňou naloží ako chce, buď ju prijme alebo nie, no v každom prípade my sme naplnili Christove slová. Toto je naša úloha, byť neochvejnými piliermi, akými boli mnohí otcovia a učelia Cirkvi, ktorí za svoje slová niesli veniec nesmrteľnej slávy v údele vyhnania.“

¹ J 14, 6. ² 1K 1, 12-13. ³ 1 Tes 5, 17.

Myšlienky o náboženskej výchove detí

metropolita Antonij Surožský

preklad: pplk. prot. Mgr. Marek Ignacik, PhD.

Som presvedčený o tom, že venovať sa deťom môže každý človek, ktorý im rozumie a môže im odovzdať svoju vieru, nie iba rozumové vedomosti náboženských tém, ale horenie vlastného srdca a chápanie Božích ciest. Myslím si, že ideálne by bolo, keby sa tomu venovali hlavne rodičia doma alebo tí veriaci cirkevnej obce (katechéti), ktorí sú na túto prácu spôsobilí. Sú rodiny, v ktorých sú deti pravoslávne formované (vzdelávané) dobre. Ale rodičom sa učí ťažšie ako kňazovi, pretože kňaza deti počúvajú ináč ako svojich rodičov. Ani pre kňaza nie je ľahké venovať sa deťom, pretože má mnoho iných povinností, ako sú bohoslužby, treby a mnohé iné.

Pred tridsiatimi ôsmimi rokmi sme u nás zriadili farskú školu, ktorá prekvitá až dodnes. Dva razy do mesiaca, vždy v nedelu po sv. liturgii, máme vyučovaciu hodinu. Po skončení vyučovania idú deti do susedného parku, aby sa tam hrali a lepšie vzájomne spoznávali. Je veľmi dôležité, aby deti vytvorili rodinu, ktorá bude v budúcnosti tvoriť spoločenstvo cirkevnej obce. V lete pre nich pripravujeme tábor. Spočiatku sme začínali s neveľkou skupinou. V tomto roku (1987) ich už budeme mať sto. Pre niekoho je to možno kvapka v mori, ale pre nás to znamená veľa. Deti spolu žijú dva týždne. Ráno a večer majú modlitby, majú niekoľko vyučovacích hodín, na ktorých sa

v skupinách venujú otázkam viery, venujú sa aj ručným prácam, športu a turistike. Toto medzi deťmi vytvára vzťahy, ktoré im v čase ich dospievania, keď sa budú búriť proti svojim rodičom, umožnia podeliť sa so svojimi dojмами alebo hľadať radu a pomoc nie v škole, či na ulici, ale ísť za kamarátom z tábora, z nedelnej školy, to jest z Cirkvi a v konečnom dôsledku získať odpovede celkom iného charakteru.

Skôr, kým sa človek stane dobrým kresťanom, musí jednoducho byť človekom. Keď si v 25. kapitole evanjelia podľa Matúša prečítate príbeh o kozloch a ovciach (o poslednom súde), zistíte, že je tam položená jasná otázka. Boli ste ľudskí, vyrástli ste v skutočného (ozajstného) človeka? Dieťa musíme učiť pravde, vernosti, statočnosti a takým vlastnostiam, ktoré z neho robia naozaj človeka. Nakoniec ho treba naučiť súcitia a láske.

Keď hovoríme o viere, musíme si uvedomiť, že deťom máme dávať živého Boha. Nie pravidlá alebo nejaké formálne znalosti, ale ten oheň, ktorý Christos priniesol na svet preto, aby sa celá zem a každý veriaci človek stal nezhárajúcim krom, aby horel, bol svetlom, teplom a zjavením pre iných ľudí. Preto musíme dávať práve živého Boha za vzor života. Môj duchovný otec mi hovoril: Nikto nemôže odísť zo sveta a obrátiť sa k večnosti, kým v očiach alebo iba na tvári hoci len jedného človeka neuvidí svetlo večného života... Toto máme odovzdávať (učiť): živého Boha, živú vieru, realnosť Boha a všetko ostatné bude.

Nie som rád, keď deti učia metodicky, napríklad že život Christa prešiel takto alebo takto. Deti nepotrebujú informovanosť, potrebujú živý kontakt, ktorý ich zaujme, nadschne dušu. Nie je potrebná história pre História. Veľmi cenné je to, že dieťa často o Bohu a Božích tajomstvách vie viac ako jeho rodičia. Prvé, čo by sa rodičia mali naučiť je, aby dieťa nemalo vo svojom poznaní, vo vedomostiach

chaos; nemeniť jeho vedomosti zo skúsenosti na mozgový katechizmus. Nechcem katechizmus ako taký špiňiť, ale stáva sa, že dieťa vie, a i napriek tomu ho nútiť presne sa vyjadrovať. Vo chvíli, keď namiesto toho, aby dieťa poznávalo celým svojím vnútrom, ho prinútiť, aby sa naučilo hocakú frázu alebo obrazec, všetko začína vymierať.

Myslím si, že dieťaťu nepomáha to, aby vedelo všetky fakty z evanjelia ako fakty. Ak niekoho milujete, chcete vedieť, čo sa s ním stalo. Ale spočiatku milujete, až potom zbierate fakty. Spomínam si na hodiny Božieho Zákona v Ruskom gymnáziu v Paríži. Deťom rozprávali o živote Isusa Christa. Mali sa naučiť tropar alebo úryvok z evanjelia. Všetko sa to „muselo“ robiť. Všetko bolo známkové rovnocenne s aritmetikou alebo prírodopisom. Tento prístup hubil živé vnímanie; či nie je jedno, v akej logickej postupnosti sa niečo stalo?

Na druhej strane samotné evanjeliové fakty a príbehy o nich sú plné zaujímavosti a krásy. Cieľom nemá učenie (naspamäť), ale zapojenie detí do tohto zázraku. V Londýne som sa venoval deťom vo veku od sedem do pätnásť rokov po dobu šiestich rokov. Bolo ich málo, aby som ich mohol rozdeliť do vekových kategórií. Bolo veľmi náročné prednášať im. Preto sme si všetci posadali okolo dlhého stola, prečítali sme si úryvok z evanjelia a spoločne sme o ňom diskutovali. Časom sa ukázalo, že šikovný sedemročný chlapec môže byť omnoho živším spoločníkom pre diskusiu ako štrnásťročný. Záviselo to na vnímavosti, reakciách, nielen na ume, ale aj na pozornosti. Takýmto spôsobom sme prešli všetky nedelne a sviatočné evanjeliá. Spočiatku som im o tom - ktorom evanjeliu rozprával čo najživšie, maľebne, sem – tam zacitujúc frázu z textu, ale určite som ho nečítal celý, pretože evanjeliový text je príliš často veľmi hladký a vnímanie detí sa po ňom iba sklízne. Preto sme o ňom diskutovali a postupne prichádzali k tomu,

aby sme text prečítali tak, ako je napísaný v evanjeliu. Podľa mňa je potrebné vytvárať živý záujem a živú lásku, želanie poznať, čo bude ďalej a prečo.

Pri iných príležitostiach sme diskutovali o problémoch morálky (mravnosti). Spomínam si na chlapca Andreja. Doma rozbil okno a my sme ho poprosili, aby nám vysvetlil, prečo doma rozbíja okná. Nechcem tým povedať, že rozbiť okno susedovi je oveľa lepšie – ale čo mu to vošlo do hlavy? Medzi deťmi

treba modliť. Tehotná žena sa musí modliť, spovedať, prijímať, pretože všetko, čo sa s ňou deje, deje sa aj s dieťaťom, ktoré očakáva. Keď sa dieťa narodí, je potrebné sa nad ním a za neho modliť, ba dokonca spolu s ním. Aby sme sa mohli modliť spolu s ním, myslím, že by sme mali hľadať modlitby (prípadne si ich aj vymýšľať), ktoré dôjdu k dieťaťu; nie vo všeobecnosti k dieťaťu, ale konkrétne k tomuto dieťaťu. Čím ono žije, kto je, ako bude môcť s Bohom rozprávať – to vedia iba

sa rozprúdila živá diskusia o tom, prečo sa to môže stať. Postupne počas diskusie sa začali vynárať frázy zo Svätého Písma opisujúce alebo charakterizujúce tie nálady, ktoré deti prejavovali. Všetko, čo je v nás dobré aj zlé, možno vyjadriť slovami Spasiteľa alebo apoštolov. To znamená, že všetci sme v ňom – som celý v evanjeliu, som celý v Skutkoch...

Sám som nebol veriacim dieťaťom. Do pätnástich rokov pre mňa Boh neexistoval a preto neviem, čo robia s dieťaťom, aby ho vychovali vo viere. Preto sa neodvažujem vychovávať malé deti. Učím ich až vtedy, keď sa s nimi už môžem rozprávať, čiže od deviatich, desiatich rokov. Jedno viem, za malé dieťa sa

jeho rodičia, pretože vedia, ako sa ich dieťa rozpráva s nimi.

Uvediem iný príklad: pokúšame sa zmeniť na nepríjemnú povinnosť to, čo by mohlo byť čistou radosťou. Spomínam si na to, ako som na ceste do chrámu navštívil Losských (v Paríži sme žili na jednej ulici). Tiež sa chystali do chrámu. Obliekali svoje tri deti, ale štvrté iba stojí a čaká, ale neobliekajú ho. Opýtal sa: „A ja čo?“ Otec mu odpovedal: „V tomto týždni si si počínal tak, že v chráme nemáš čo robiť! Chodiť do chrámu je ctou, privilegiom. Ak si si v tomto týždni počínal nie ako kresťan, ale ako démonik, tak si sed' tu v rohu v tme, sed' si doma...“

My to robíme naopak. Hovoríme: no len pod', pod', kajaj sa, povedz duchovnému..., alebo niečo podobné. V konečnom dôsledku sa stretnutie s Bohom čím ďalej tým viac stáva povinnosťou, nutnosťou a jednoducho Boh sa vtedy pre deti stáva veľmi nepríjemnou karikatúrou posledného súdu. Spočiatku dieťaťu vstúpujú, aké to bude hrozné a strašné vyznávať hriechy, a potom ho tam nasilu ženú. Myslím, že toto je veľmi zlé.

Deti začíname spovedať od siedmeho roku, niekedy aj trošku skôr, niekedy aj neskôr, podľa toho, či dosiahli ten stav, keď už môžu zhodnotiť to, čo robia. Niekedy deti so sebou prinášajú dlhý zoznam svojich hriechov a vy viete, že tieto hriechy napísala mamička, pretože sa nad tými rôznymi priestupkami pohoršuje. Keď sa opýtate dieťaťa: „Skutočne cítiš, že je to veľmi zle?“ – často iba pozerá a povie: Nie... – A prečo sa z toho spovedáš? – Mama povedala...“

Toto sa podľa mňa nesmie robiť. Je potrebné vydržať do chvíle, keď dieťa už má aké – také mravné predstavy. Na prvej spovedi sa nepýtam na to, koľko a čím zhršil, ale ako (nedávam vám seba za príklad, iba vám hovorím, čo robím). Hovorím asi takto: „Už si väčší starší chlapec (alebo staršia slečna). Christos ti bol vždy verným priateľom a už skôr si to jednoducho prijal ako prirodzené a samozrejmé. Teraz si už v takom veku, keď sa aj ty môžeš tu na tomto mieste stať jeho priateľom. Čo o Christovi vieš? Čo ťa na ňom zaujíma?...“ Dieťa hovorí o jednom alebo druhom, čo sa mu páči alebo čo ho na Christovi dojíma. Ja odpovedám: „To znamená, že Ho vnímaš v tom, že Ho miluješ v tom, a že mu môžeš byť verným a lojálnym tak, ako môžeš byť verným a lojálnym svojim rovesníkom v škole a rodičom. Môžeš si napríklad určiť pravidlo, ako nájsť spôsob potešiť Ho. Ako Ho môžeš potešiť? Sú veci, ktoré hovoríš

alebo robíš, ktoré Ho môžu bolieť...“ Niekedy deti niečo povedia aj samé, niekedy zase nie. Po chvíľke môžeš povedať: „Napríklad, klameš? Počas hier podvádzaš?...“ V tomto štádiu nikdy nerozprávam o ich poslušnosti k rodičom, pretože tento spôsob veľmi často používajú rodičia, aby si dieťa podmanili a Boha používajú ako absolútnu moc, ktorá naňho bude pôsobiť. Snažím sa, aby si deti nemýlili potreby rodičov a svoje vzťahy s Bohom. V závislosti na tom, kto tým dieťaťom je, mu môžeme položiť rôzne otázky (o klamstve alebo niečom inom) a povedať: „No dobre, obdaruj Boha tým, že to alebo ono viac nebudeš robiť, alebo že sa aspoň budeš snažiť nerobiť to. Ak to urobíš (dokážeš), kajaj sa, to znamená zastav sa a povedz – Pane! Odpusť mi! Ukázal som sa ako Tvoj nie dobrý priateľ. Pomerme sa!...“ Príd' na spoveď, aby ti kňaz mohol povedať: „Áno, teraz sa kajáš a ľutuješ. Ja ti v mene Božom môžem povedať, že ti odpúšťa. Ale pamätaj, aké to bolo žalostné, že takéto prekrásne priateľstvo bolo rozbité...“

Pôst detí treba realizovať rozumne, tak, aby nebol nezmyselnou mukou, ale aby mal výchovný efekt. Myslím si, že dieťa by malo začať postiť nejakým mravným podvihom. Treba mu ponúknuť možnosť, aby sa obmedzilo v lakomstve, žiadostivosti, a nie v strave. Je potrebné, aby to robilo toľko, koľko vládze s vedomím, že tým utvrdzuje svoju oddanosť Bohu, poráža v sebe záporné náklonnosti, učí sa sebaovládaniu, učí sa samo seba riadiť. Pôst je potom potrebné postupne zosilňovať do tej miery, do akej je ho dieťa schopné zniesť. Samozrejme, nie je nevyhnutné jesť mäso. Vegetariáni ho nejedia nikdy, a predsa žijú a prekvitajú, preto by sme nemali hovoriť, že dieťa nemôže postiť bez mäsa. Na druhej strane však treba zvážiť, čo dieťa môže v pôstnom úsilí urobiť z hľadiska zdravotného stavu a svojich síl.